

Народни музеј
Аранђеловац

Природњачки музеј
у Београду

Живи свет

Споменика природе „Рисовача“

Издавачи
Народни музеј Аранђеловац
Природњачки музеј у Београду

Уредници издања
Др Марјан Никетић
Др Ана Пауновић

Сарадници и обрађивачи поглавља
Др Марјан Никетић (општи део, флора и вегетација)
Урош Бузуровић (флора и вегетација)
Др Борис Иванчевић (гљиве)
Александар Стојановић (зглавкари)
Милош Јовић (зглавкари)
Мирослав Јовановић† (зглавкари)
Др Ана Пауновић (водоземци и гмизавци, гљиве)
Др Далиборка Станковић (птице)
Др Марко Раковић (птице)
Јелена Богосављевић (сисари, гљиве)
Др Милан Пауновић (сисари)

Реализацију пројекта и штампање омогућило
Министарство заштите животне средине Републике Србије

Дизајн
Бора Милићевић

Прелом и припрема за штампу
Никола Стевановић

Лектор
Јелена Лутров

Штампа
Колор прес, Лапово

Тираж
400

ISBN 978-86-82145-68-4

Народни музеј
Аранђеловац

Природњачки музеј
у Београду

Препоручено цитирање
Никетић, М., Пауновић, А., Богосављевић, Ј.,
Бузуровић, У., Јовановић, М., Стојановић, А.,
Јовић, М., Станковић, Д., Раковић, М., Иванчевић,
Б., Пауновић, М. (2020). Живи свет Споменика
природе „Рисовача“. Народни музеј Аранђеловац и
Природњачки музеј у Београду, 1–79, Београд.

Слика на насловној страни:
Летњи пејзаж централног дела Споменика природе
„Рисовача“. Фото Небојша Стевановић

САДРЖАЈ

ПРЕДГОВОР	5
СПОМЕНИК ПРИРОДЕ „РИСОВАЧА“	6
ОПШТЕ КАРАКТЕРИСТИКЕ ИСТРАЖИВАНОГ ПОДРУЧЈА	7
ФЛОРА ВАСКУЛАРНИХ БИЉАКА И ВЕГЕТАЦИЈА	13
ФУНГИЈА МАКРОМИЦЕТА	32
ФАУНА ЗГЛАВКАРА – ПАУКОВИ И ИНСЕКТИ	33
ФАУНА ВОДОЗЕМАЦА И ГМИЗАВАЦА	45
ФАУНА ПТИЦА	52
ФАУНА СИСАРА	69

ФАУНА ПТИЦА

Птице су двоножни кичмењаци који се од других савремених кичмењачких група разликују по присуству перја. Перје служи за регулисање телесне температуре, као и за летење код птица летачица. Замена перја (стручно „митарење“) се обавља у редовним интервалима, обично крајем лета и почетком јесени.

Све птице имају кљун, карактеристичног облика и величине што олакшава њихово лако препознавање. Птичји кљун је веома варијабилан када говоримо о форми и функцији, али је увек без зуба и прекривен воштаном овојницом. Баш из разлога недостатка зуба птичји дигестивни систем је прилагођен за варење несажвакане хране. Недостатак зуба се везује за смањење телесне тежине, као прилагођавање на летење (зато што је зубима потребна добра потпора у виду јаких вилица). Уместо зуба птице имају мишићави желудац (бубац) који представља орган где се храна уситњава.

Цело тело птица је прилагођено летењу. Кости птица су шупље и сунђерасте тако да су лаке, а довољно чврсте као и кости сисара. Скелет птица је еволуирао у врло крут оквир састављен од костију мале тежине које су током времена срастале. Ово спајање као и смањење броја костију, обезбеђује јаку и стабилну централну платформу за мишиће који се користе при летењу, удове, као и главна летна и репна пера. Нарочито је изражено спајање грудног и карличног дела скелета где се везују мишићи одговорни за летење.

Птице су хомеотемни организми, чија је телесна температура између 40 и 44°C. Као такве, птице, троше чак 30 пута више енергије него гмизавци исте величине. Птичји кардиоваскуларни и респираторни системи су крајње ефикасни, дозвољавајући птицама да издрже кардио-пулмонарне стресове далеко боље од сисара.

Једна од главних особености птица је такође и релативно униформна морфолошка грађа, првенствено због прилагођавања на кретање у ваздушној средини. Чак и код птица нелетачица (птице које су секундарно изгубиле способност летења) задржава се основни облик грађе. Спољашње разлике међу птицама првенствено се огледају у неким телесним пропорцијама. Ове пропорције укључују пре свега облик и развијеност крила и репа, облик кљуна, као и структуру дисталних делова задњих екстремитета, посебно стопала. Саме разлике проистичу из прилагођавања птица различитим типовима станишта.

Диверзитет птица резултат је експлозивне еволуције која је настала при прилагођавању птица на новонастале слободне нише. Рецимо, величина и облик кљуна код птица су прилагођени исхрани. Дужине ногу се се мењају у односу на станиште, а облик крила на обрасце летења.

Данашњи број врста птица на свету износи око 10.000. Сматра се да тренутно око триста милијарди јединки птица насељава планету Земљу. Бројност врста птица је сада мала у односу на диверзитет врста од настанка до данас. Птице су, одговарајући на тренутне услове животне средине, еволуирале у много правца. Данас најмања птица тежи свега 2 г (колибри), а најтежа 150 кг (ној).

На подручју Споменика природе I категорије „Пећина Рисовача“, површине око 13 хектара, истраживање птица је обављено током децембра 2018. године. Теренска истраживања су извршили орнитолози Природњачког музеја др Далиборка Станковић и др Марко Раковић. Птице су истраживане методом трансекта где су станишта у оквиру заштићеног природног добра обиђена, а све врсте птица на овом подручју су забележене. Такође, дате су и врсте које се потенцијално налазе на овом подручју у осталим периодима године, будући да птице карактерише сезонска динамика, пре свега због селидбених активности.

ЗАБЕЛЕЖЕНЕ ВРСТЕ ПТИЦА ЗИМОВАЛИЦА И СТАНАРИЦА

На подручје брда Рисовача, око речице Кубршнице и на улазу у пећину констатовано је 17 врста птица зимовалица и станарица, од којих су многе и гнездарице:

***Buteo buteo* (Linnaeus, 1758) – мишар**

Мишар је распрострањен на подручју целе Европе, западном и централном делу Азије као и у деловима Мале Азије. Северне популације ове врсте су селице и зиму проводе на подручју северне Африке, јужне Азије, као и у јужним деловима Европе. На подручју Србије, бројност мишара се повећава током зимских месеци због северних популација које делом зимују код нас. У гнездећем периоду ова врста се среће од равничарских предела до високих планина. У Србији је најчешћа врста грабљивица. Гнезда прави од гранчица обично на високом дрвећу, ређе на стенама. Гнездећи период траје од марта до јула у зависности од надморске висине. Обично има по једно легло годишње. Исхрана мишара се углавном састоји од ситних кичмењака: сисара, птица, водоземаца и гмизаваца. Такође, током лета лове крупне инсекте, а хране се и уинулим животињама. У Србији, ова врста је широко распрострањена и честа. Мишар је вероватна гнездарица истраживаног подручја.

***Scolopax rusticola* Linnaeus, 1758 – шумска шљука**

Живи у влажним шумским стаништима или на њиховим рубовима. Будући да све животне активности обавља на тлу, боја перја јој је слична опалом лишћу, и због тога ју је тешко уочити. Са високо и бочно постављеним очима може да види 360° око себе без окретања главе, тако да јој се тешко може прићи неопажено. Северне и средњоевропске популације су селице и, углавном, зимују у Медитерану. Шљука има дугачак и еластичан кљун, прилагођен за сондирање и претраживање шумске стеље. Главна храна су јој глисте и ларве инсеката које проналазе у стељи, на којој је смештено и гнездо. Мужјаци се спарују са више женки које увек остављају да саме брину о јајима и младима. На истраживаном подручју зимује мањи број јединки, а вероватно је присутна и током сеобе.

***Dendrocopos major* (Linnaeus, 1758) – велики детлић**

Велики детлић је широко распрострањена врста. Ареал ове врсте обухвата целу Европу као и умерени део Азије. Ова врста је станарица осим у северном делу ареала, где се најсеверније популације селе ка југу током зиме. У Србији велики детлић спада у широко распрострањене станарице. Само се популације са високих планина селе у подножја за време јаких зима са снежним покривачем. Гнежђење почиње у марту и обично траје до јуна. На јајима леже и женка и мужјак, за разлику од већине врста птица где то раде само женке. Гнезди се у дупљама дрвећа које сам дуби. Исхрана ове врсте се састоји пре свега од ларви инсеката које налази испод коре дрвећа, као и од разних плодова и семенки воћа. Велики детлић је сигурна гнездарица истраживаног подручја.

***Troglodytes troglodytes* (Linnaeus, 1758) – царић**

Царић је распрострањен на подручју целе Европе, Мале Азије, Блиског истока, северозападног дела Африке, као и источног и централног дела Азије. Ова врста је селица на мале удаљености и зимује на југу Европе и Азије, док су јужне популације станарице. Насељава шумска станишта са развијеним спратом грмља пре свега у близини потока и река углавном у брдско-планинском делу Србије. Гнезда смешта међу

корење дрвећа на земљи, у пукотине стена и сличне шупљине. Одбрана територија почиње у марту и ова врста углавном има два легла годишње. С обзиром на малу величину, песма ове врсте је веома бучна и чује се са велике раздаљине. Царић се углавном храни пауцима и инсектима, као и другим бескичмењацима које налази при тлу. У Србији ова врста је честа, нарочито за време зиме, када долазе северне популације које зиму проводе на југу Европе. Гнездарица је истраживаног подручја.

***Erithacus rubecula* (Linnaeus, 1758) – црвендаћ**

Ареал црвендаћа обухвата Европу, делове Блиског истока и Мале Азије, док се у умереном појасу Азије ареал простира од границе европског дела Русије до планине Алтај. Зиму проводи на југу Европе и северу Африке, а најбројнији је у уском појасу око Средоземног мора. Насељава различита шумска станишта, а најчешћи је становник листопадних шума у побрђу. Гнездо смешта углавном на земљи, обично међу корењем дрвећа, у шупљинама као и у приземној вегетацији. Обично почиње са гнезђењем током априла и може извести до три легла годишње. Мужјаци црвендаћа су изразито територијални и у стању су да се боре до последњег даха да сачувају територију од улеза. Исхрана у доба гнезђења се састоји махом од бескичмењака, пре свега паукова и инсеката, док се током зиме храни бобицама, инсектима и семенкама разних биљака. Ова врста је вероватна гнездарица истраживаног подручја.

***Phoenicurus ochruros* (S. G. Gmelin, 1774) – црна црвенперка**

Црна црвенперка је распрострањена на подручју централне и јужне Европе, Мале Азије и Блиског истока, северне Африке као и централном делу Азије. Северне популације ове врсте су селице и зиму проводе на подручју јужног дела ареала, док су јужне популације станарице. У Србији, ова врста је станарица у градовима, док се планинске популације ове врсте селе у подножја где проводе зимске месеце. Станишта ове врсте су стене, камењари, литице, кањони, а прилагодила се животу у насељима, где је и најчешћа. Гнезда свија у рупама зграда и пукотинама стена. Са гнезђењем почиње у априлу и оно траје до јула. Обично изведе два легла годишње у просеку са четири младунца по леглу. Храни се бескичмењацима, углавном пауковима и инсектима. Ова врста је вероватна гнездарица истраживаног подручја.

***Turdus merula* Linnaeus, 1758 – кос**

Ова врста је распрострањена на подручју целе Европе, као и већег дела Мале Азије, Блиског истока, северне Африке, источне, централне и јужне Азије. Европске популације проводе зиму на југу, углавном на подручју Средоземља, док су јужне популације, укључујући и популације у Србији углавном станарице. Код нас, током зиме, косови се са планина спуштају у подножја где проводе зиму. Ова широко распрострањена врста насељава сва шумска и жбунаста станишта од низија до високих планина. Честа је врста у парковима насељених места. Гнезди се од марта до јула, а гнезда свија на дрвећу и грмљу на мањим висинама. Исхрана коса се састоји од бескичмењака, углавном глиста и већих инсеката. Током јесени и зиме ова врста се храни разним бобицама и семењем. У Србији, ова врста је широко распрострањена и честа. Гнездарица је истраживаног подручја.

***Aegithalos caudatus* (Linnaeus, 1758) – дугорепа сеница (Сл. 1)**

Широко је распрострањена у умерено-континенталном појасу Европе, осим крајњег севера, док се на истоку простира од Турске преко Кавказа и централне Азије све до источне Кине и Јапана. Насељава листопадне и мешовите шуме, али такође и вештачке засаде са развијеним спратом жбуња (паркове, баште,

засаде шума, воћњаке) и жупска станишта од низија до брдскопланинских предела. Станарица је. Дугорепа сеница се храни у мањим јатима, а исхрана се састоји претежно од одраслих инсеката (углавном зглавкара), јаја и ларви мољаца и лептира. У јесен се повремено храни биљном храном. Гнезди се од средине марта до средине јуна. Гнездо често гради у трновитом жбуњу на висини до три метра од тла. За дугорепе сенице је карактеристично да одрасле јединке којима је пропало легло уместо да га понове, радије помажу другим паровима са којима су у сродству. На тај начин гнездо се боље брани од грабљиваца, младунци се боље хране и већи је проценат њиховог преживљавања. Крајем сезоне гнежђења дугорепе сенице формирају мања породична јата која се састоје од родитеља, њихових младунаца и других одраслих птица које су помагале у подизању младих. Сви заједно бране територију од суседних породичних група, а зими се међусобно збијају и заједно ноће. Сигурна је гнездарица истраживаног подручја.

***Parus caeruleus* (Linnaeus, 1758) – плава сеница** (Сл. 2)

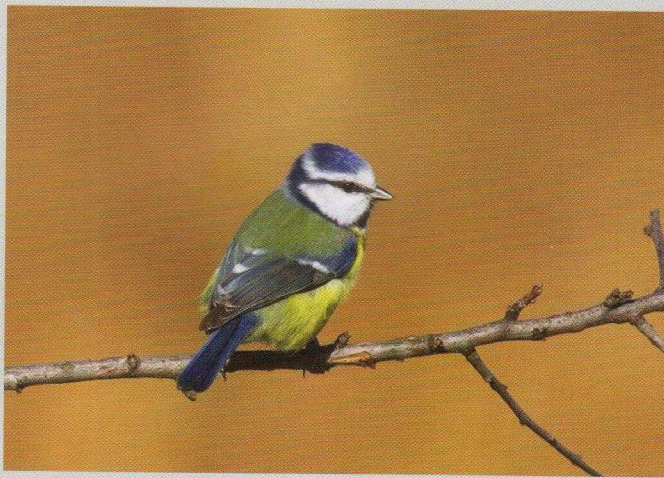
Плава сеница је широко распрострањена врста која насељава Европу осим крајњег севера, Малу Азију, Блиски исток и делове северне Африке. Осим популација са севера које зимују у централној и јужној Европи, остале популације су станарице. Ова врста се гнезди у различитим шумским стаништима, пре свега у листопадним и мешовитим шумама, као и у близини насеља у воћњацима, парковима и вртовима. Гнездо свија пре свега у дупљама дрвећа у периоду од марта до јуна у углавном два различита легла. Храни се бескичмењацима током целе године, док се током зиме храни семењем различитих биљака. Карактеристично за ову врсту је образовање великих јата са другим сеницама ван сезоне гнежђења због лакше потраге за храном и бољег учовања грабљиваца. У Србији ова врста је честа и многобројна. Гнездарица је истраживаног подручја.

***Parus major* Linnaeus, 1758 – велика сеница** (Сл. 3)

Велика сеница је распрострањена на подручју целе Европе, Мале Азије, јужне и југоисточне и централне Азије, као и у деловима северне Африке. Једна је од најчешћих врста птица у Европи. Северне популације ове врсте зимују на југу Европе, док је у осталим деловима ареала распрострањења, станарица. Ова врста насељава различита шумска станишта од низина до високих планина, а честа по парковима у

Слика 1 - Дугорепа сеница (*Aegithalos caudatus*) (фото М. Раковић)

Слика 2 – Плава сеница (*Parus caeruleus*) (фото М. Поповић)

Слика 3 – Велика сеница (*Parus major*) (фото З. Мечанин)

Слика 4 - Гачац (*Corvus frugilegus*) (фото З. Мечанин)

градовима. Гнезђење започиње током марта или априла и оно обично траје до јула. Гнездо прави пре свега у дупљама дрвећа, а у њиховом недостатку ова врста се може гнездити у најразличитијим шупљинама, па чак и у вертикалним цевима. Углавном има четири до пет младунаца по леглу, и гнезди се до три пута годишње. Велика сеница се храни различитим бескичмењацима, пре свега инсектима и њиховим ларвама, док се у зимском периоду храни семењем различитих врста биљака. На подручју Србије, ова врста је једна од најчешћих и најмногобројнијих врста птица. Гнездарица је истраживаног подручја.

Sitta europaea Linnaeus, 1758 – бргљез

Ареал распрострањења бргљеза обухвата широк појас Евроазије са умерено-континенталном климом, од Велике Британије до Јапана, изузев крајњег севера, већег дела Мале Азије, централне и јужне Азије. Насељава старе листопадне и мешовите шуме од низије до високопланинских предела, а среће се и у вештачким засадама дрвећа (парковима и дрворедима). Грађом тела прилагођен ја за пузање по стаблима. Бргљез је веома брза и окретна птица, која низ стабло може да се креће главом окренутом надолу. Храни се инсектима, пауцима и другим ситним бескичмењацима, као и семењем које на јеловнику доминира зими. Станарица је. Бргљези су изузетно недруштвене и територијалне птица, а територије бране чак и зими. Гнезде се у дупљама дрвећа, а у неком трулом деблу могу и саме да издубе шупљину. Ако заузму готову дупљу, обично блатом сузе улазни отвор, тако да ниједна крупнија птица нити сисар не могу да се увуку и угрозе легло. Гнезђење траје током априла и маја месеца. Бргљез је сигурна гнездарица истраживаног подручја.

Corvus frugilegus Linnaeus, 1758 – гачац (Сл. 4)

Ова врста је распрострањена широм Европе осим на крајњем северу и југу. Такође популације ове врсте насељавају источни и централни део Азије. Станишта ове врсте обухватају низијска равничарска отворена станишта, пре свега степе и шумо-степе. Врста је углавном станарица, док се северне популације селе јужније. У Србији је честа на подручју Војводине, док је јужно од Саве и Дунава распрострањена у долинама већих река. Гнезди се колонијално, од неколико парова, до неколико стотина. Често се колоније налазе по парковима или забранима. Такође ова врста је веома честа у Београду, где се гнезди на платанима широм града. Гнезђење почиње у марту и траје до јуна. Исхрана ове врсте се састоји од семена и плодова биљака, као и крупнијих бескичмењака (глисте, пужеви, скакавци). Ова врста је гнездарица околине истраживаног подручја, али се појављује на локалитету ради исхране.

***Corvus corax* Linnaeus, 1758 – гавран**

Гавран је широко распрострањена врста и насељава целу Евроазију, Северну Америку, као и сам север Африке. Ова врста је станарица, а карактеристично за гаврана је да птице ван сезоне гнезђења лутају и прелазе велике раздаљине. Гавран насељава подручје целе Србије, од равница до високих планина. Избегава насељена подручја, а код нас је веома чест на подручју Војводине на пољопривредним површинама где гнезда прави на високонапонским стубовима. У Србији, јужно од Саве и Дунава за гнезђење осим далековода користи и природна места, као што су поткапине стена, напуштени каменоломи и високо дрвеће. Гнезди се веома рано, већ од фебруара и изведе обично до пет младунаца по леглу. Ова врста је типични сваштојед, а храни се и лешинама. У Србији, ова врста је широко распрострањена, али није превише честа. Гавран је вероватна гнездарица истраживаног подручја.

***Passer montanus* Linnaeus, 1758 – пољски врабац (Сл. 5)**

Широко је распрострањена врста у Евроазији. Насељава целу Европу осим Апенинског полуострва, северну Африку, Индијски потконтинент, средњу Азију до крајњег истока. Ова врста је мање позната од врапца покућара (*Passer domesticus*). Бира градска и сеоска станишта где се гнезди у људским творевинама, пре свега у рупама на зградама. Углавном је станарица, а локално се селе популације које живе на крајњем северу ареала распрострањења, као и популације са високих планина. Веома је друштвен, тако да читаву годину проводи са припадницима своје врсте. Храни се претежно семењем. Гнезђење понекад започиње у фебруару, и оно траје до септембра, а парови имају и до три легла годишње. Мужјак се по правилу спарује само с једном женком, али се дешава да се у сезони спари и са више њих. Ова врста је вероватна гнездарица истраживаног подручја.

***Fringilla coelebs* Linnaeus, 1758 – зеба (Сл. 6)**

Ареал распрострањења обичне зебе обухвата комплетну Европу, делове Мале Азије, Кавказ и део централне Азије. Зеба је шумска певачица, али се осим у шумама може наћи и у парковима, баштама, вртovima и воћњацима, од низија до високопланинских предела. Станарица је, а северне популације се током хладних зима селе ка југу. Мужјак и женка се разликују по перју, јер је мужјак живописнијих боја. Храни се биљном храном, пре свега семењем, али младунце храни углавном инсектима. Ван периода гнезђења, зебе су друштвене и живе углавном у јатима. У сезони гнезђења су територијалне и парови се гнезде издвојено. Гнезде се у крошњама, од марта до средине јуна. Гнезда су дубока и обложена лишјајевима и паперјем. У одгајању младих учествују оба родитеља. Ова врста је сигурна гнездарица истраживаног подручја.

Слика 5 – Пољски врабац (*Passer montanus*) (фото З. Мечанин)

Слика 6 – Зеба (*Fringilla coelebs*) (фото З. Мечанин)

***Carduelis carduelis* (Linnaeus, 1758) – чешљугар**

Ареал распрострањења чешљугара обухвата готово читаву Европу, изузев крајњег севера Скандинавије, док се на истоку простире од Турске преко Кавказа централном Азијом до источне Кине. Насељава ободне свих типова шума (листопадне, мешовите и четинарске), али такође и вештачке засаде (паркове, баште, засаде шума и воћњаке) са развијеним спратом жбуња, али и жупска станишта од низија до брдско-планинских предела. Храни се ситним семењем и инсектима. Станарица је, али се током неповољних периода године спушта у котлине из високопланинских предела. Ван периода гнежђења удружује се у јата, а младе јединке и све остале које се не гнезде често су заједно и у сезони гнежђења. Гнежђење које започиње почетком априла, траје до средине августа. Гнезда су добро скривена у крошњама дрвећа. Чешљугар је вероватна гнездарица истраживаног подручја.

***Emberiza cirius* Linnaeus, 1766 – црногла стрнадица**

Распрострањена је у западној и јужној Европи, на великим острвима у Средоземном мору, деловима Турске и северозападне Африке. Станарица је, док су северне популације делимичне селице које зиму проводе у Медитерану. Насељава отворена мозаична жбуновита станишта на ободима шума, од низија до брдскопланинских предела осунчаних падина. Лети се храни бескичмењацима (скакавцима и цврчцима) којима храни и младунце, док се зими исхрана састоји од семења. Током зиме птице се често хране у јатима. Гнежђење започиње средином априла и оно траје до средине августа. Гнездо смешта на тлу. Често има и по три легла годишње. Женка полаже између три и пет јаја. У новије време црногла стрнадица показује изванредан степен толеранције на урбанизацију па се може наћи и у парковима великих градова као што је Рим. Црногла стрнадица је сигурна гнездарица истраживаног подручја.

ПОТЕНЦИЈАЛНЕ ГНЕЗДАРИЦЕ ПОДРУЧЈА

Процењено је да се на заштићеном подручју „Рисовача“ још 24 врсте птица могу сматрати потенцијалним гнездарицама:

***Accipiter nisus* (Linnaeus, 1758) – кобац (Сл. 7)**

Кобац је гнездарица западног, централног и источног Палеарктика, са распрострањењем од Атлантског океана до Јапанског и Кинеског мора. Примерци из Северне Европе, укључујући и Скандинавију, зимују у западној, централној и јужној Европи, на Медитерану и у Африци. Дисперзна кретања почињу већ у августу, након осамостаљивања младунаца. Јесења сеоба почиње у септембру и траје до новембра. У пролеће се птице враћају од марта до маја. Кобац је једна од наших најмањих грабљивица. Његов плен су углавном врапци и птице величине од сенице до коса. Крупније женке копча лове сразмерно крупнији плен, до величине гугутке и голуба. Гнежђење траје, у зависности од географске ширине, од маја до августа. Гнезди се на дрвећу. Копци су моногамни, мада се понекад мужјак спарује са две женке које полажу јаја у једно или одвојена гнезда. Оба родитеља брину о младима. Кобац је потенцијална гнездарица истраживаног подручја.

***Columba palumbus* Linnaeus, 1758 – голуб гривнаш**

Голуб гривнаш је највећи од свих голубова у овом делу света. Распрострањен је у Европи, северозападној Африци и деловима југозападне и јужне Азије (од Ирана до Непала). Популације са севера и истока Европе су селице, док су популације из западног Сибира делимичне селице. Јесења сеоба траје од краја августа

до новембра, а пролећна од краја фебруара до маја. Настањује станишта са проређеним дрвећем, а последњих година доживљава експанзију, тако да је у новије време све чешћи и по градским парковима. Храни се зрневљем, пупољцима, цветовима. Храну обично кљуца на тлу. Ван периода гнежђења је друштвен, али када се гнезди издвојен по паровима и изразито територијалан. Сезона гнежђења варира у зависности од географске ширине и траје од фебруара до септембра. Гнезди се на дрвећу, до два пута годишње. На истраживаном подручју је сигурна гнездарица.

***Streptopelia decaocto* (Frisvoldszky, 1838) – гугутка**

Гугутка има широко распрострањење. Насељава већи део Европе, делове северне Африке, Мале Азије, Блиског истока као и централну и источну Азију укључујући и Индијско полуострво. Станарица је у јужном делу распрострањења, док се северне популације померају ка југу током зиме. У Србији је веома честа и насељава искључиво антропогено измењена станишта, пре свега села и градове, као и непосредну околину. Гнезда прави од гранчица, обично у жбуњу и нижем дрвећу, а ређе на кућама и зградама. Гнезди се од марта до јула, има више легала, са обично по два младунца. Храни се семенкама и плодовима. На истраживаном подручју гугутка је сигурна гнездарица.

***Streptopelia turtur* (Linnaeus, 1758) – грлица**

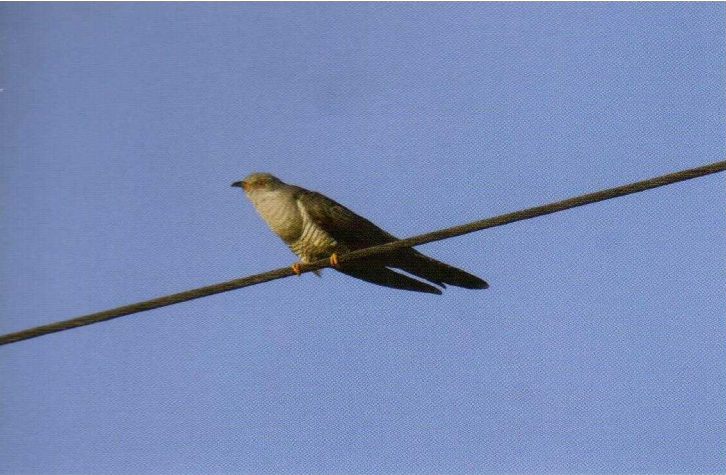
Грлица насељава већи део Европе, Мале Азије и Блиског истока. У Азији је распрострањена на западу умереног дела континента, док у Африци насељава северни део. Ова врста је изразита селица, јер зиму проводи у Африци, јужно од Сахаре. Током сеобе сели се у великим јатима. У Србији ова врста је честа на истоку и југу земље, док је на другим местима ређа. Грлица насељава различита шумска станишта, углавном отвореног типа, на нижим надморским висинама, као и у побрђу. Најчешћа је близу насељених места у воћњацима и шумарцима, на стаништима под јаким антропогеним утицајем. Гнезди се од маја до јула, а гнездо прави од гранчица обично на мањем дрвећу, у рашљама. Изведе до два легла, у просеку по два младунца по леглу. Храни се углавном семенкама и плодовима на отвореним стаништима. Грлица је вероватна гнездарица истраживаног подручја.

***Cuculus canorus* Linnaeus, 1758 – кукавица (Сл. 8)**

Кукавица је распрострањена у Европи, северној Африци, Блиском истоку и већем делу Азије. Кукавица је селица и зимује у подсахарској Африци. Јесења сеоба траје од августа до октобра. Одрасле јединке се селе пре младих. У пролеће се на гнездилишта враћа од марта до маја. Настањује различите типове предела са дрвећем – четинарске и листопадне шуме, паркове, травната станишта са проређеним дрвећем, и различите типове водених станишта. Кукавица паразитира у гнездима других птица певачица, најчешће трстењака

Сл. 7 – Кобац (*Accipiter nisus*) (фото З. Мечанин)

Сл. 8 – Кукавица (*Cuculus canorus*) (фото З. Мечанин)

чест у парковима и дрворедима у насељеним местима. Са гнезђењем почиње током априла, а завршава некад и у августу. Обично има два легла годишње. Гнездо смешта у дупљама и пукотинама дрвећа, а ређе и на таванима и отворима на кућама. Углавном се храни крупним инсектима, пре свега зрикавцима и ноћним лептирима, али и малим сисарима (птицама, водоземцима и гмизавцима). Ћук је сигурна гнездарица истраживаног подручја.

***Athene noctua* (Scopoli, 1769) – кукумавка**

Кукумавка има палеарктичко распрострањење у умерено континенталном појасу Евроазије и североисточне Африке. Кукумавка је станарица, али младе птице имају дисперзна кретања од августа до зиме. Дисперзија се одвија на малој удаљености, свега неколико километара од места гнезђења. Део године ван сезоне гнезђења проводе саме или у паровима. Хране се ситним кичмењацима и инсектима. Насељава мозаична, полуотворена станишта у близини људских насеља, на којима се гнезди од маја до јула. Сове су птице за које постоји велики број веровања. Тако је код старих Грка, баш кукумавка, била симбол Атине – богиње мудрости, а била је и пратилац грчке војске у ратовима. Тако, уколико би пре битке прелетела преко грчких војника, то би био знак победе. Међутим, у средњовековној Европи сове су биле на лошем гласу јер су повезиване са вештицама, злим духовима и сматране су за застрашујуће птице. Њихово нечујно појављивање ноћу и сабласно оглашавање асоцирао је у људима на зло и смрт. Кукумавка је гнездарица околине истраживаног подручја, а у потрази за храном борави на датом локалитету.

***Asio otus* (Linnaeus, 1758) – утина**

Утина је широко распрострањена врста сове која насељава Европу, централну и северну Азију, Блиски исток, Малу Азију и северну Америку. У јужним деловима ареала је станарица, док се популације из северног дела ареала селе ка југу током зимских месеци. Присутна је у различитим мозаичним стаништима, на којима се дрвореди смењују са отвореним површинама где лови. Често обитава у насељеним местима, а храни се на пољопривредним површинама. Обично се гнезди од фебруара до јула, а забележено је гнезђење током зимских месеци. Не прави сама гнезда, већ заузима направљена, обично од сврака, врана и гачаца. Плен ове врсте су већином ситни сисари, ређе мање птице и већи инсекти. Карактеристично за ову врсту је окупљање у зимским јатима која понекад броје и до 500 јединки. Оваква јата често зимују у насељеним подручјима углавном по парковима. Утина је сигурна гнездарица истраживаног подручја.

и грмуша. Сезона гнезђења траје од маја до јула. На истраживаном подручју кукавица је сигурна гнездарица.

***Otus scops* (Linnaeus, 1758) – ћук**

Ћук је распрострањен на подручју источне и јужне Европе, северозападне Африке, Мале Азије, Блиског истока и централне Азије. Ћук је једина врста сове у Европи која се сели и зиму проводи у Африци, јужно од Сахаре. Ова врста живи обично у равничарским пределима и побрђу, док избегава високе планине. Воли мозаичне терене, где се смењују шумарци и отворени предели. Такође је

***Picus viridis* Linnaeus, 1758 – зелена жуна (Сл. 9)**

Ова врста је распрострањена у већем делу Европе, деловима Мале Азије и Блиског истока. Станарица је, док популације са високих планина зиму проводе у подножју. Станишта зелене жуна су пре свега листопадне шуме у долинама равничарских река и у побрђу, док је на високим планинама доста ређа. Често насељава и старе воћњаке, а ређе паркове и шумске забране у насељеним местима. Као и остале врсте детлића забележене или очекиване на овом подручју, зелена жуна сама прави гнезда у дупљама дрвећа. Одбрану територија почиње веома рано, још у јануару, док прва јаја снесе у марту. Обично има једно легло и завршава гнезђење током јуна у зависности од надморске висине. Карактеристично за зелену жуна, као и за остале врсте жуна, је да се храни мрављим јајима, као и самим мравима. Често се могу видети на земљи у потрази за овом врстом плена. Поред мравца, ова врста се храни углавном различитим ларвама инсеката које налази испод коре дрвећа. Зелена жуна је вероватна гнездарница истраживаног подручја.

Сл. 9 – Зелена жуна (*Picus viridis*) (фото М. Радаковић)

***Dendrocopos syriacus* (Hemprich & Ehrenberg, 1833)
– сеоски детлић**

Сеоски детлић насељава југоисточну Европу и Малу Азију. Ова врста детлића је станарица, а популације са високих планина проводе зиму у подножју и низијама. У Србији насељава отворена шумска станишта углавном у побрђу и на мањим надморским висинама. Чест је становник старих воћњака, дрвореда, паркова углавном у селима, а некад и у већим градовима. Гнезђење које почиње у марту обично траје до јуна. Сеоски детлић сам прави дупље у којима се гнезди. Храни се ларвама инсеката које налази испод коре дрвећа, као и коштуњавим плодовима и семенкама. Ова врста се шири у смеру југ–север, а сматра се да је населила Европу у последњих 100 година са простора Мале Азије. Сеоски детлић је вероватна гнездарница истраживаног подручја.

Сл. 10 – Средњи детлић (*Dendrocopos medius*) (фото З. Мечанин)

***Dendrocopos medius* (Linnaeus, 1758) – средњи детлић (Сл. 10)**

Ареал распрострањења средњег детлића обухвата централну Европу, Пиринеје, Балканско полуострво, Кавказ и део Мале Азије. Насељава старе светле листопадне шуме (најчешће храстове и грабове), воћњаке, младе крчевине шума и мозаична станишта од равница до планинског појаса четинара. Средњи детлић је осетљивији на промене у станишту, тако да није присутан у градовима. Станарица је и током читаве године се храни инсектима. Годину проводи усамљен, углавном на једној територији коју брани од уљеза. Гнезђење

започиње крајем априла и оно траје све до јуна. Гнездо је смештено у дупљи коју мужјак сам издуби у трулом стаблу. Обично му је за једну дупљу потребно до 20 дана. Понекад их издуби и више и у том случају највероватније женка врши селекцију и коначан избор. У инкубацији и исхрани младунаца учествују оба родитеља. Средњи детлић је вероватна гнездарица истраживаног подручја.

***Motacilla alba* Linnaeus, 1758 – бела плиска**

Бела плиска је широко распрострањена врста и среће се на подручју целе Европе и у већем делу Азије, осим крајњег југа. Ова врста је селица у северном делу ареала, док је у јужном делу станарица. Северне популације ове врсте проводе зиму на подручју Медитерана и јужне Азије. Бела плиска је везана за токове, реке и друга водена станишта, а насељава и пашњаке, ливаде и пољопривредна подручја обично у близини насељених места, од равничарских предела до високих планина. Гнезди се у шуљбинама у стенама, земљаним одсецима, а веома често на грађевинама. Сезона гнежђења почиње у априлу и траје до јула. Обично изведе два легла у току године. Храни се бескичмењацима, најчешће инсектима које налази на обалама водених површина или их спретно хвата у лету. Сигурна је гнездарица истраживаног подручја.

***Luscinia megarhynchos* (Brehm, 1831) – мали славуј**

Мали славуј насељава Европу и северну Африку све до југозападне и западне Азије, а одсуствује са америчког континента. Селица је, зимује у подсахарској Африци. Јесења сеоба почиње крајем јула, а у пролеће стиже од краја марта до маја. Будући да се крије у густом жбуњу тешко га је уочити, али је лако препознатљив по својој песми, коју изводи претежно ноћу, мада се оглашава и дању. Песме су веома сложене и састоје се од неколико партија у трајању од пар секунди, које су међусобно раздвојене паузама. Храни се претежно инсектима и осталим ситним бескичмењацима. Славуј је територијална птица и исту територију окупира из године у годину. Гнезди се од краја априла до јула, по шумама, честарима и забранима на тлу или близу њега, обично у равничарским пределима и нижем побрћу. На истраживаном подручју је сигурна гнездарица.

***Turdus philomelos* Brehm, 1831 – дрозд певач**

Дрозд певач насељава целу Европу, делове Мале Азије и Кавказа, као и умерени појас Азије од Европе на западу све до централног дела Сибира. Популације које насељавају северни део распрострањења су селице и зимују у Медитерану, док су јужне популације станарице. Насељава шумска станишта, од равничарских поплавних шума, па све до горње шумске границе на планинама. Са гнежђењем започиње током марта и оно траје све до јуна. Гнезда прави на дрвећу, обично на висини до 2 м, и облаже их блатом. Исхрана ове врсте се састоји од различитих бескичмењака, где доминирају глисте, пужеви као и већи инсекти, а које проналази у шумској стељи. Током припреме за сеобу ова врста се храни и разним бобицама. На истраживаном подручју дрозд певач је сигурна гнездарица.

***Sylvia communis* Latham, 1787 – обична грмуша**

Ова врста насељава већи део Европе осим крајњег севера Скандинавије и Пиринејског полуострва. Такође насељава Малу Азију, Блиски исток, северозападну Африку и Азију од Европе на западу, све до Бајкалског језера. Обична грмуша је изразита селица, и зимује у Африци јужно од Сахаре. У Србији је веома честа на одговарајућим стаништима. Станишта ове врсте обухватају отворене терене са ретким жбуњем од равничарских предела до високих планина. Гнезди се од априла до јула, а гнезда прави у жбуњу.

Обично изведе два легла годишње у просеку четири младунца по леглу. Храни се углавном инсектима, као и бобичастим плодовима током припрема за сеобу и саме сеобе. На истраживаном подручју обична грмуша је сигурна гнездарица.

***Sylvia atricapilla* (Linnaeus, 1758) – црноглава грмуша**

Црноглава грмуша насељава целу Европу, као и западни и централни део Азије. Популације које живе на крајњем југу ареала су станарице, док се остале популације селе у Африку јужно од Сахаре. У Србији се спорадично може посматрати током зимских месеци. Ова врста се гнезди у шумским стаништима са израженим спратом жбуња или високом травом. Једна је од најчешћих птица на подручју Србије и среће се од равница до планина. Сезона гнежђења траје од априла до јула, у зависности од надморске висине. Обично имаја два легла по сезони. Исхрана ове врсте је базирана углавном на ситним бескичмењацима, пре свега инсектима, док за време сеобе и припреме за сеобу, храни се бобичастим плодовима, од којих јој је зова најомиљенија. На истраживаном подручју црноглава грмуша је сигурна гнездарица.

***Parus palustris* (Linnaeus, 1758) – сива сеница**

Сива сеница је распрострањена широм Европе осим на подручју јужног и централног дела Пиринејског полуострва и северног дела Скандинавије. Такође ова врста се може наћи на подручју Далеког истока, као и у централном делу Азије. Углавном је станарица, док се северне популације током зиме селе ка југу. У Србији ова врста може бити локално честа, али увек малобројна. Обично се гнезди у листопадним шумама, на влажним местима, близу потока, река и мочвара. Гнезда прави у дупљама, а гнезди се од априла до јула. Храни се бескичмењацима, углавном инсектима и пауцима, док се током зимских месеци храни и семенкама разних биљака. Сива сеница је потенцијална гнездарица истраживаног подручја.

***Certhia brachydactyla* Brehm, 1820 – дугокљуни пузић**

Дугокљуни пузић насељава подручје централне, западне и јужне Европе, као и делове Мале Азије, источни Кавказ и северну Африку. Станарица је у целом делу ареала, са мањим померањима након сезоне гнежђења. У Србији ова врста је честа у низијским шумама тополе, врбе, јасена, док је у побрђу чест становник храстових шума. Некада га има и на планинама на већој надморској висини, али је то ређа појава. Ова врста је присутна и у парковима и старим воћњацима. Гнезди се у периоду од априла до јуна, а гнездо смешта обично у рашљама дрвећа, као и у пукотинама у кори старијих стабала лишћара. Храни се углавном бескичмењацима, а највише инсектима и ларвама инсеката које налази завучене у кори стабала. Дугокљуни пузић је вероватна гнездарица истраживаног подручја.

***Oriolus oriolus* (Linnaeus, 1758) – вуга (Сл. 11)**

Вуга има готово широко евроазијско распрострањење. Насељава Европу (сем Скандинавије и британских острва), делове северне Африке, све до Сибира, Монголије и северозападне Кине. Селица је. Зимује јужно од Сахаре. Сели се углавном ноћу у великим јатима. Јесења сеоба почиње већ у јулу и траје до октобра. У пролеће се на гнездилишта враћа током марта и маја, при чему и мужјаци и женке не стижу у исто време. Избегава високу, густу вегетацију, нарочито четинарске шуме, али и отворене терене без дрвећа. Храни се инсектима и бобицама које обично скупља са дрвећа, мада инсекте може да лове и у лету. Гнезди се углавном у низијским мозаичним полуотвореним стаништима са присутним листопадним шумама, шумостепама, воћњацима и плантажама дрвећа. Гнежђење траје током маја и јуна. Приликом изградње гнезда често

Слика 11 – Вуга (*Oriolus oriolus*) (фото З. Мечанин)

им помаже већи број одраслих јединки које се те сезоне не паре. У инкубацији и подизању младих учествују оба родитеља. Сигурна је гнездарица истраживаног подручја.

Pica pica (Linnaeus, 1758) – сврака

Сврака је широко распрострањена у већем делу Евроазије, северној Африци и Северној Америци. Сврака је станарица. Ипак, поједине северне популације могу се селити нешто јужније током зиме у потрази за храном. Захваљујући својој прилагодљивости, сврака је, попут осталих врана, освојила многе типове станишта и веома се успешно приближила човеку. Станарица је и годину

проводи сама или у друштву. Сваштојед је и има врло разноврстан јеловник, при чему једе оно што јој је у датом тренутку приступачно. Свраке су моногамне и дешава се да један пар читав живот проведе на истој територији. Гнезди се од априла до јуна, иако са изградњом гнезда може почети већ у децембру. Гнездо гради у крошњама дрвећа. Сврака у народном предању важи за свадљиву, крадљиву и лажљиву птицу. На истраживаном подручју сврака је сигурна гнездарица.

Corvus cornix Linnaeus, 1758 – сива врана

Ареал сиве вране обухвата јужну, источну и северну Европу, западну Азију, Блиски исток и Малу Азију. Ова врста је станарица у целом делу ареала. Насељава различита станишта отвореног типа, од равница до високих планина, увек близу људских насеља и пољопривредних површина. Веома је честа у градовима. Гнезди се од марта до јула, и обично има једно легло годишње. Гнездо свија углавном на дрвећу у рашљама уз стабло, а у Војводини често на високонапонским стубовима. Сива врана је сваштојед, а такође и активно лови друге птице, нарочито младе јединке врабаца и голубова. Током јесени често баца орахе на пут да би их аутомобили прегазили на тај начин долазе до језгра. Цела породица врана се сматра најпаметнијим птицама, а сива врана је један од најистакнутијих представника. Сива врана је сигурна гнездарица истраживаног подручја.

Sturnus vulgaris Linnaeus, 1758 – чворак (Сл. 12)

Чворак је распрострањен у већем делу Европе, од Енглеске и Пиринеја на западу, до централне Азије на истоку. На северу се гнезди до подручја ивице шума, а на југу је распрострањен до обала Средоземног мора и Индијског океана све до Индијског потконтинента. Популације које насељавају север и исток су делимичне селице, док популације у јужном делу углавном остају на месту гнежђења у току зиме. Настањује отворена станишта, у близини људских насеља. Није избирљив када је храна у питању тако да једе и различите бескичмењаке и биљну храну. Гнезди се рано, већ у марту, и гнежђење понекад траје до јула, у зависности од броја легала. Гнезди у дупљама дрвећа, а оба родитеља брину о потомству. Ван сезоне гнежђења, чворци се окупљају у велика јата која се током гнежђења разбијају у парове. Чворак је вероватна гнездарица истраживаног подручја.

Passer domesticus (Linnaeus, 1758) – врабац покућар

Врабац покућар насељава целу Европу осим Апенинског полуострва, северну Африку, Индијски потконтинент, као и средњу Азију до крајњег истока. Ова врста бира градска и сеоска станишта, где се гнезди

обично у рупама на зградама и кућама. Углавном је станарица, а локално се селе популације које живе на крајњем северу ареала распрострањења, као и популације са високих планина. Гнежђење понекад почиње већ у фебруару и траје до септембра, а може имати и до три легла годишње. У Србији ова врста је широко распрострањена. Најчешћи је у насељеним местима пре свега у низијама и брдским теренима. Храни се зрневљем разних биљака, као и бескичмењацима у сезони гнежђења. Сигурна је гнездарица истраживаног и околног подручја.

Сл. 12 – Јато чворока (*Sturnus vulgaris*) (фото Ј. Гергељ)

***Carduelis chloris* (Linnaeus, 1758) – зелентарка**

Ареал распрострањења ове врсте захвата подручје Европе од Велике Британије на западу до Урала на истоку. Јужни део ареала обухвата део северне Африке, преко Мале Азије и северног дела Ирана до Таџикистана и Киргистана. У северним деловима ареала зелентарка је селица на мале удаљености, док је у јужним станарица. Након сезоне гнежђења изражена је постгнездилшна дисперзија и младих и старих птица. Ван сезоне гнежђења живи у јатима, која су најбројнија током касне зиме и која могу бити образована од више хиљада јединки. Насељава отворена шумска станишта и шибљаке, а има је и у људским насељима по парковима, већим баштама, воћњацима и осталим срединама где има довољно дрвећа и хране. Гнежђење се одвија од средине марта до средине августа. Обично изводи два легла годишње. Гнездо је на дрвећу или жбуњу и гради га само женка, која сама лежи на јајима. Првих дана након излегања, младунце храни само мужјак, али се убрзо прикључује и женка. На истраживаном подручју зелентарка је сигурна гнездарица.

ПОТЕНЦИЈАЛНЕ ЗИМОВАЛИЦЕ ПОДРУЧЈА

За три врсте птица, које лето проводе у северним крајевима, претпоставља се да могу боравити на заштићеном подручју током зимског периода:

***Turdus pilaris* Linnaeus, 1758 – дрозд боровњак**

Дрозд боровњак је распрострањен у већем делу Европе (осим Средоземља), Сибиру и Далеком истоку до Бајкалског језера. Насељава мешовита шумска станишта, често у близини отворених или мочварних терена. Селица је. Јесења сеоба почиње у септембру и траје до новембра, док пролећна траје у периоду од фебруара до јуна. Сели се дању у јатима. Зиму проводи у јужној Европи, укључујући и наше крајеве. Ван сезоне гнежђења је веома друштвен, јер време проводи у великим јатима која током сеобе могу бројати и више хиљада јединки. Храни се бескичмењацима и воћем, често и плодовима клеке (боровицама) по којима је и добио име. Парови су моногамни, али остају заједно само у периоду гнежђења. У зависности од географског распрострањења, гнежђење почиње у априлу или мају. Гнезда су смештена у крошњама дрвећа, ретко на земљи или већим пукотинама у стенама. На јајима лежи само женка, а у одгајању младунаца учествују оба родитеља. На истраживаном подручју вероватно зимује у мањем броју.

Сл. 13 – Северна зеба (*Fringilla montifringilla*) (фото З. Мечанин)

***Fringilla montifringilla* Linnaeus, 1758 – северна зеба**

(Сл. 13)

Насељава крајњи север Евроазије, од Скандинавије на западу, преко централних делова Азије, појасом бореалних шума, све до Камчатке и западног дела Чукотке. Северни и јужни делови ареала распрострањења су условљени присуством четинарских шума бореалног типа. Током зиме се сели у јужније крајеве, у мањим јатима, углавном дању. Популације из Европе зиму проводе у централној и јужној Европи, а део и у Средоземљу. Сезона гнезђења почиње у мају, а завршава се почетком августа. Гнезди се у шумама брезе и четинара, понекад и у мешовитим шумама у бореалном појасу. Гнездо гради у крошњама дрвећа. Храни

се претежно семењем биљака, а током лета инсектима и њиховим ларвама. На јајима лежи само женка, а када се младунци излегу, бригу о њима воде оба родитеља. На истраживаном подручју северна зеба је врло вероватно присутна током зимских месеци у мањем броју.

***Carduelis spinus* (Linnaeus, 1758) – чижак**

Ареал распрострањења обухвата читаве делове северне Европе, изузев крајњег севера Скандинавије, а на истоку се простире до најистуренијих делова Русије. У централној, као и у јужној Европи, гнезди се на високим планинама где су заступљене четинарске шуме. У северном делу ареала насељава четинарске и брезове шуме, док се на југу ареала среће у високопланинским четинарским шумама, најчешће смрчевим. Популације са севера ареала се селе, док су јужне претежно станице код којих су присутне вертикалне сеобе. Гнезђење започиње у априлу и траје до средине августа, а дужина гнездеће сезоне зависи од динамике отварања шишарки четинара. Гнезда гради високо у крошњама четинара. Храни се углавном семењем четинара и листопадног дрвећа (бреза, јова), инсектима и њиховим ларвама. Женка полаже између три и пет јаја на којима сама лежи. О младима бригу подједнако воде оба родитеља. На истраживаном подручју чижак је вероватно присутан током зимовања у мањем броју.

ПОТЕНЦИЈАЛНЕ ПРОЛАЗНИЦЕ НА СЕОБИ

Такође се претпоставља да се шест врста птица могу привремено појавити на заштићеном подручју током њихове сеобе:

***Coturnix coturnix* (Linnaeus, 1758) – препелица**

Препелица насељава широко подручје које укључује Европу, западну Азију, Индију, као и делове Блиског истока, Мале Азије, северозападне Африке и Африке јужно од Сахаре. Селица је на велике удаљености, а зиму проводи у централној Африци. Насељава отворена станишта, пре свега ливаде, пашњаке, као и пољопривредне површине од равница до високих планина. Гнезђење почиње у мају и траје до августа, а гнездо прави на земљи. У просеку има десетак младих по леглу, који су самостални чим се излегу. У Србији је ова врста честа на отвореним стаништима, али малобројна током гнездеће сезоне, док је у сеоби веома честа и многобројна. Исхрана препелице се састоји од семења разних трава, пупољака, лишћа

и других биљних делова, као и бескичмењака, пре свега инсеката. На истраживаном подручју препелица је сигурна пролазница, а могуће је да је и гнездарица ливадских станишта.

***Hirundo rustica* Linnaeus, 1758 – сеоска ласта**

Сеоска ласта насељава све континенте осим Аустралије. Селица је на велике удаљености. Сели се дању у великим јатима. Мужјаци и женке селе се заједно, док младунци имају дисперзна кретања. Зимује у подсахарској Африци и југу Пиринејског полуострва. Јесења сеоба почиње у августу и траје до новембра. Сеоске ласте се у пролеће враћају на гнездилишта од марта до маја, док гнежђење траје од маја до јула. Насељава отворена подручја, близу воде и сеоска насеља.

Гнездо прави од блага, унутар сеоских штала, на зградама и испод мостова. Храни се летећим инсектима које често лови изнад земље. У нашем народу се верује да ласта доноси срећу и да ју је грех убити. Још се сматра да својим доласком и летом предсказују време – ако ласте рано дођу и зима ће рано доћи или ако ласте ниско лете биће лоше време. Ова врста је пролазница на сеоби и сигурна гнездарица околног подручја која се повремено може посматрати на истраживаном подручју.

Сл. 14 – Градска ласта (*Delichon urbicum*) (фото К. Пауновић)

***Delichon urbicum* (Linnaeus, 1758) – градска ласта (Сл. 14)**

Ареал распрострањења градске ласте обухвата читаву Европу, док се на истоку простире од Турске преко Кавказа до централне Азије, а на југу до северне Африке. Насељава литице, пећине и кањоне, али се секундарно среће у урбаним и руралним срединама. Селица је и зиму проводи у подсахарској Африци и тропским пределима Азије. Храни се инсектима (мувама, летећим мравима и осама) које лови високо над земљом. Гнежђење траје од почетка маја до средине јуна. Гнезди на високим и ниским зградама, кућама, под мостовима и осталим вештачким људским творевинама од низија до високопланинских предела, а гнезда прави од блага. Градска ласта се гнезди у колонијама, које најчешће броје до десет гнезда. Оба родитеља хране младунце и брину се о њима. Обично има два легла годишње. Понекад одрасли младунци из првог легла помажу родитељима у подизању другог легла. Градска ласта се гнезди у близини истраживаног подручја и вероватно храни на истом, док је за време сеобе сигурна пролазница овог подручја.

***Sylvia curruca* (Linnaeus, 1758) – грмуша чаврљанка**

Ареал распрострањења грмуше чаврљанке обухвата централну, јужну и источну Европу, Малу Азију, Блиски исток, централну Азију и области са умерено-континенталном климом. Насељава ободне шума, полуотворена станишта са богатим спратом жбуња, воћњаке, заседе четинара, паркове, вртове и баште, од низија до високопланинских предела. Селица је и зиму проводи у источној Африци и југозападној и јужној Азији. Пролећна сеоба траје од фебруара до јуна, а јесења од јула до новембра, у зависности од распрострањења. Гнежђење које започиње крајем априла траје до почетка августа. Гнездо сачињено од

траве, лишћа и гранчица у облику шоље прави мужјак. На јајима леже оба родитеља који се касније заједно брину о младима. Грмуша чаврљанка је вероватна пролазница на сеоби на истраживаном подручју.

***Sylvia borin* (Boddaert, 1783) – сива грмуша**

Сива грмуша насељава целу Европу, од Пиринејског полуострва и Велике Британије на западу све до централне Азије на истоку. На југу ареала гнезди се спорадично у одговарајућим стаништима на подручју јужне Европе, Алпског полуострва и Кавказа. Сива грмуша је селица на велике удаљености. Зимује на подручју Африке, јужно од Сахаре. Претежно се храни инсектима и њиховим ларвама, а током сеобе интензивно се храни воћем и бобицама. Гнезди се од априла до јула у густом жбуњу, на ивицама шума, шумарцима са појединачним стаблима и влажним шумама уз водотокове са бујним спратом зељастих биљака. Гнезди се од априла до јула. На истраживаном подручју је вероватна пролазница.

***Phylloscopus trochilus* (Linnaeus, 1758) – брезов звиждак**

Брезов звиждак је врста која има широко палеарктичко распрострањење, а гнезди на вишим географским ширинама. Зимује на подручју централне и јужне Африке. Селица је на велике удаљености. Пролећна сеоба траје од марта до маја, а јесења од краја јула до новембра. Храни се бескичмењацима, углавном инсектима и пауцима. Гнежђење почиње крајем априла, а главни гнездећи период је у мају. Последња легла стижу до краја јула. Брезов звиждак насељава различите типове шума (листопадне, четинарске и мешовите), живице, тундре са врбама и брезама, жбуње уз реке и канале. Гнездо прави на земљи, скривајући га у густој вегетацији. Уобичајено је да брезов звиждак има једно легло годишње при чему се излеже 4–8 птића о којима оба родитеља воде бригу. На истраживаном подручју брезов звиждак је вероватна пролазница.

Обрадили: Далиборка Станковић, Марко Раковић

CIP - Каталогизација у публикацији - Народна библиотека Србије, Београд

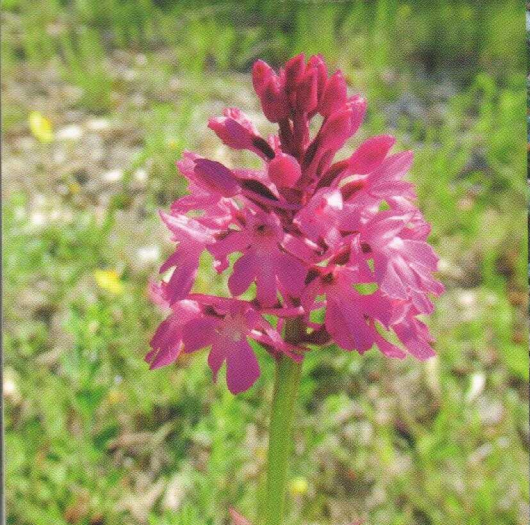
502.211(497.11)

ЖИВИ свет Споменика природе "Рисовача" / [уредници издања Марјан Никетић, Ана Пауновић]. - Аранђеловац : Народни музеј ; Београд : Природњачки музеј, 2020 (Лапово : Колор Прес). - 79 стр. : илустр. ; 21 x 21 cm "Први резултати пројекта 'Проучавање живог света заштићеног подручја СП Рисовача'" --> насл. стр. - Тираж 400. - Библиографија: стр. 79.

ISBN 978-86-82145-68-4 (ПМ)

а) Живи свет - Споменик природе "Рисовача"

COBISS.SR-ID 27675145

Народни музеј
Аранђеловац

Природњачки музеј
у Београду

9 788682 145684